

Stebuklai už krosnies durelių

2014 m. sausio 31 d.
Živilė KAVALIAUSKAITĖ

Šiaulietei keramikei Vitalijai Kurtinaitienei kalbėti kūriniais lengviau, nei mintis paversti žodžiais. Kūrinį menininkei įdomu pristatyti kaip tyrinėjimo objektą, ją žavi tai, kas tolsta nuo tiesmukiškos formos, amato.

„Gražu tobulai sukurtas ašotis. Bet aš darau ką kita“, – sako keramikė, dirbanti ir pedagoginį darbą Šiaulių dailės mokykloje. Jai keramika – meditacija, išmokiusi kantrybės ir susikaupimo.

Kūrybos laukas

– **Sausio pradžioje 60-mečio sukaktį paminėjote paroda „Razinių skonis“ Šiaulių universiteto Dailės galerijoje. Vieną iš parodos darbų pavadinate „Biografija“. Kokius ryškiausius savo gyvenimo etapus išskirtumėte?**

– Tai darbas, kuriame etapiškai degtukų dėžutėmis sugulė mano gimimas, mokyklos baigimas, vaikų gimimas, dar viena kita asmeniška data.

Metai – kaip degtukų dėžutės, kurios užsidega viena nuo kitos. Ateitis neatsiranda be praeities, yra glaudi jungtis. Pabaigiau daugtaškiu – nežinau, kada sudegs paskutinioji degtukų dėžutė.

– **Parodą rengėte jubiliejaus proga. Jubiliejus – tarsi laikas atsiskaityti?**

– Įprasta, kad skaičius įpareigoja. Bet man baisu rengti parodą iš viso gyvenimo: atrodo, kaip pabaiga – mirtis. Norėjosi šviežių darbų, todėl jie apima pastarųjų vienerių metų laikotarpį.

Parodą rengiau galvodama, kas mane labiau jaudina uždegant šešiasdešimtmečio dėžutę. Ji taip pat buvo pilna liepsnos, dūmų, degusių kvapo.

Pastaraisiais metais iškėliau sau uždavinį mažiau blaškytis. Daugiau laiko skyriau laisviems kūrybiniam išskojimams, giliniuosi į save, savo kūrybos lauko analizei.

Paskutiniai metai buvo produktyvūs. Užauginti vaikai, pastatyti namai. Be ramybės, susikaupimo neįmanoma kurti. Žinoma, reikia ir adrenalino. Bet galiausiai menininkas kūrėjas pasilieka su savimi ir tyloje.

– **Koks jūsų kūrybos laukas?**

– Jį labai gražiai parodos darbų kataloge įvardijo Virginijus Kinčinitis: „... telpa viskas: aukštas, mėlynas dangus, raibuliuojantis tvenkinio paviršius, trapūs, glazūruoti pirštai, paslapčių kupina, atminties prisotinta sodyba...“

Mano lauke – ir moters pasaulis... Ir sniegas... Ir lietingos, užkonservuotos vasaros...

Lėkštės lydi visą gyvenimą

– **Ar prisimenate pirmąjį savo keramikos kūrinį? Gal tebesaugote?**

– Aš manau, kad pirmasis darbas yra tas, kurį išdrįsai viešai parodyti parodoje. Jau buvau baigusi studijas. Tai buvo juodosios keramikos kūrinys „Keturi filosofai“. Jie tebekaba ant sienos sodyboje.

– **Jūsų personalinės parodos labai retos. Kodėl?**

– Ši paroda – trečioji. Pirmoji vyko buvusiuose Šiaulių mokytojų namuose, antroji – Inžinierių namuose. Ji taip pat buvo rengta gimtadienio proga.

Keramikoje mane visada domino netradiciniai indai. Pirmojoje parodoje pateikiau didžiules tapybines lėkštes. Lėkštė man – bendrystės simbolis.

Iki antros parodos praėjo daug laiko. Sukaupiti darbų keramikos parodai nėra lengva. Neskyriau viso gyvenimo tik parodomis. Šalia virė kitoks gyvenimas – vaikai, namai, darbas dailės mokykloje. O kur dar įvairūs asmeniniai būreliai...

Dažnai mano darbai nukeliauja pas draugus, jų turi Šiaulių „Aušros“ muziejus. Iškeliauja ir į kitas šalis. Darbų netiražuoju, galbūt todėl jų nėra tiek daug.

– **Kuo patraukė taikomasis menas?**

– Menas – kūrybinis tikrovės atspindėjimas vaizdais. Skirtingai nuo amatų, taikomieji menai siekia asmeninio eksperimentinio sprendimo ir atotrūkio nuo tradicijos ar duoto pavyzdžio. Taikomasis menas kartu turi ir funkcinę paskirtį.

Lėkštės mane lydi visą gyvenimą. Mano kurtomis lėkštėmis galima naudotis, bet jos labai toli nuo parduotuvės lėkštės, nuo serijinės gamybos.

Mano lėkštės yra rankų darbo, nežiestos. Nenaudoju ypatingų formų. Jose – gėlės, žmonės, laukai, faktūros, spalvos. Tai, kas mane tuo metu supa ar domina.

Kodėl jų tiek daug? Todėl, kad kiekviena yra kitokia. Niekaip negaliu sustoti, nes viena mintis gimdo kitą. Lipdau, kol užbaigiu vieną temą. Iš kitos temos vėl jų gimsta daugybė. Yra idėja ir jos variacijos.

Molis – trapi medžiaga. Lėkštės dūžta, skyla. Bet, manau, šios temos dar neišsėmiau.

– Šukės lieka namie?

– Sudužusių keramikos darbų šukių nesaugau ir neklajuoju, bet porcelianines šukes kaupiu. Turiu nemažą dėžę. Galvoju iš jų sukurti naują meno kūrinį, naują kūrybinę vertę. Gražios duženos jaudina. Negaliu išmesti. Mėgstu daiktus prikelti antram gyvenimui.

leškojimų kelias

– Baigusi studijas likote kurti ir gyventi Šiauliuose. Kas sulaikė?

– Mano biografija labai šiaurietiška. Nuo antros klasės su tėveliais atvažiavome į Šiaulius, baigiau Didždvario gimnaziją (tada buvo 5-oji vidurinė mokykla).

Stojau į tuometinį Dailės institutą (dabar – Vilniaus dailės akademija), Tekstilės katedrą. Stojau apie 50 abiturientų, o priėmė tik penkis. Buvau tarp nelaimingųjų.

Įstojau į Šiaulių pedagoginį institutą (dabar – Šiaulių universitetas), piešimo, braižybos ir darbų specialybę.

Man prireikė ilgesnio kelio ieškojimams, nes Pedagoginiame institute negavau tiek specifinių žinių, kiek galėjau gauti Dailės institute.

Iki šiol negaliu pasakyti, kodėl pasirinkau tokią sunkią ir labai brangią sritį – keramiką. Įtakos turėjo dėstytoja Aldona Visockienė, ji buvo labai produktyvi, aktyviai dalyvavo parodose. O mes buvome parodų lankytojai, stebėtojai.

Baigusi institutą, mėnesį dalyvavau respublikiniame keramikos simpoziume Panevėžyje. Šis simpoziumas, ko gero, davė tiek, kiek penkeri metai institute.

– Ar miestas turi įtakos kūrybai?

– Subrendusiam menininkui mažas miestas nebeturi tiek įtakos. Bet jaunam, besiformuojančiam, savo kelio ieškančiam žmogui lengviau ten, kur yra kuriantis, skatinanti atmosfera.

Be konkurencijos natūraliai mažėja reiklumas sau, nesivysto profesiniai gabumai. Nesidomint išore, lengva užmigti savo kieme manant, kad visas pasaulis toks, kaip pas tave. Tik kaitos stebėjimas gali tavo marių nepaversti pelke. Tuomet buvo didelė konkurencija tarp baigusiujų mokslus Šiauliuose ir Vilniuje. Prasibrauti iš vieno polio į kitą buvo sudėtinga. Tam, kuris baigė Šiaulių pedagoginį institutą, reikėjo dirbti keletą kartų daugiau.

Kai buvau priimta į Lietuvos dailininkų sąjungą, pasidarė lengviau kvėpuoti.

– Ar turėjote kūrybos autoritetų? Ar manote, kad kūrėjui jokie autoritetai nereikalingi?

– Likimas lėmė, kad galėjau būti šalia tokių žmonių, kurie nors ir nebuvo keramikai, bet buvo asmenybės: E. Juchnevičius, S. Prancuitis, V. Rimkus... Jie buvo varomoji jėga nebūti nieku.

Kažkada reikia atsispirti nuo autoritetų, pradėti kalbėti sava kalba. Kada šis laikas ateina, individualu. Vieni savo braižą randa greitai, kitiems trunka gerokai ilgiau.

Autoritetai į mano gyvenimą ateidavo lankantis parodose, skaitant spaudą. Jų buvo labai daug: J. Kvašytė, G. Jacėnaitė, A. Šaltenienė, V. Karatajtūtė, A. Ličkutė. Aldoną Ličkutę žinojau dar dailės mokykloje besimokydama – pamatydavai darbą, širdis virpėdavo.

– Ar yra autoritetų, kurie išlieka visam gyvenimui?

– Mokytojai, kurie buvo su manimi. Gal jų fiziškai nebėra, bet jie yra, kol esu aš.

Aukso amžius – praeityje

– Neseniai pristatyta A. Uoginto knyga „Menų fakulteto fenomenas“. Ar jaučiatės šio fenomeno dalimi?

Kuo šis fenomenas pasireiškia?

– Kiekvienai epochai būdinga savita menininko raiška. Menų fakultetas buvo įkurtas sovietiniais laikais ir, be abejo, turėjo įtakos kuriančiam žmogui.

Kasmet vykdavo ataskaitinių, apžvalginių parodų, jas formavo vietiniai sovietiniai ideologai. Bet menininkas, gavęs ekspertų komisijos leidimą, sulaukdavo šiokių tokių privilegijų kūrybai: nusipirkti molio, aliejinių dažų, teptukų, popieriaus...

Toks buvo gyvenimas. Visuomeniniai stambesni užsakymai būtinai turėjo įveikti meninių tarybų filtrą. Kas neturėjo bazinio išsilavinimo, paprasčiausiai nebūdavo prileidžiami prie užsakymų.

Keičiantis laikams ir informacijos srautui, keitėsi ir šiaurietiško menininko kūrybos situacija. Dailės pedagogai, ilgai nepriimti į vietines ir respublikines parodas, galų gale tapo nuolatinais dalyviais.

Šiandien sunku suvokti, kad negalėjai nusipirkti molio, aliejinių dažų, dirbti, išreikšti save, pereiti cenzūras.

Dabar yra universitetas, visai kita situacija. Bet pirmiausia viskas priklauso nuo reiklumo sau.

Visada kėliau uždavinį sau „nepraslysti“. Turėdamas mažiau žinių, gebėjimų, neatlikęs maksimaliai gerai, anais laikais į jokiais parodas nebūčiau patekęs. Būčiau atmetas kaip neturintis tam tikro lygio.

Šiauliuose keramikų nedaug: atskira grupė, su kuria galėtume kurti, dalyvauti parodose, nesusiformavo.

– Kada keramikai išgyveno aukso amžių?

– Manau, apie praėjusio amžiaus 70 metus. Kai monumentalistai, freskistai, vitražistai, keramikai ruošėsi užkariauti visuomeninių interjerų – mokyklų, darželių, kultūros namų, ligoninių, autobusų stočių sienas. Užsakymų buvo daug, dirbančiųjų – taip pat.

Sukūriau keletą monumentaliųjų darbų veislininkystės ūkyje, profesinėje mokykloje, buvusioje 20 vidurinėje mokykloje ir keletą kitų.

Paskui prasidėjo pertvarka. Niekam nebereikėjo jokių meninių sprendimų. Labai graudus periodas. Kiek freskų žuvo, kiek vitražų buvo išdraskyta.

Dabar retas atvejis, kad visuomeniniame pastate atsirastų naujas kūrinys.

– Kiek jūsų darbų išliko? Ar juos „aplankote“?

– Keletas yra. Mačiau 20 vidurinėje mokykloje (dabar Romuvos progimnazija – red. pastaba) išlikusį didžiulį pano – „Skrydis“. Man atrodo, spalvine gama jis aktualus ir dabar.

Formos nepakanka

– Kokie pagrindiniai jūsų šiandienos keramikos kūrinių akcentai, stilistika, tematika?

– Pastaruoju metu man įdomus siužetinis skulptūrinis plastikos objektas, kur riba tarp taikomojo ir vaizduojamojo meno sunkiai įžvelgiama.

Man įdomu kūrinių pristatyti kaip tyrinėjimo objektą. Tam pasitelkiu skirtingus medžiagų derinius, puošybos, glazūros įvairovę. Tai reikalauja precizinio technologinio atlikimo, amato įvaldymo, meistrištos. Kūryba yra amžinas išskojimas: kur ta riba?

Nepakanka vien estetiškai patrauklios formos, reikia ir filosofinės krypties. Mane žavi tai, kas tolsta nuo tiesmukiškos formos, amato. Amatą reikia įvaldyti, bet tolti nuo žinojimo. Eiti toliau. Gražu tobulai atliktas šotis. Bet aš darau ką kita.

– Kur gimsta jūsų darbai?

– Mano sodyba – Pakruojo rajone. Ten – ne tik kūrybinė erdvė vasaroms, bet ir tolimesnis gyvenimas. Sodyboje pastatytos krosnys su traukos spintomis, purškyklomis.

Pastaruoju metu rytinėmis valandomis labai daug laiko praleidžiu Šiaulių dailės mokykloje. Tai – mano kūrybinė erdvė. Kartais užimu visus mokinių stalus. Paskui susirenku, susikoncentruoju, kad netrukdytų darbui po pietų, kuris trunka iki 20 valandos.

– Kiek keramikas priklausomas nuo mūzos, kiek nuo technologijos?

– Daugiau lipdau iš molio: paprasto, šamotinio, atradau baltąjį molį. Prie kiekvieno molio reikia priprasti.

Negalima vien sėdėti ir laukti mūzos įkvėpimo. Pati keramikos technologija neleidžia daryti pertraukų, viskas yra susiję: lipdymas, džiovinimo periodas, glazūravimas degimas. Šalia mūzos yra ir labai daug juodo darbo.

– Ar tiesa, kad molis turi ne tik charakterį, bet ir atmintį?

– Molis yra įnoringas. Esi kaip dresuotojas. Jei pavyksta, jis paklūsta.

Būtina suvaldyti jo plastinę kalbą. Suvaldyti džiūvimo momentą. Molis – tikrai gyvas organizmas. Būdavo, kad prie degimo krosnies net pasimeldžiu. Dabar viską darau ramiau.

Bet molio paslapčių neįmanoma įminti per visą gyvenimą.

– Teko verkti, atidarius krosnies dureles?

– Technologija ne kartą pavedė. Suskyla krosnyje darbai – ypač iš raudonojo molio.

Durelių atidarymo akimirka nepaprastai jaudina visus keramikus. Reikia išlaukti. Jei atidarysi per anksti, visus darbus išsprogdinsi. O atidaryti krosnį labai įdomu. Kokia spalva? Koks liejinys? Kaip ten išėjo? Visi atsakymai – už durelių.

Idėja išsiplėtoja

– Ar prieš kurdama piešiate eskizą? Stengiatės nuo pirminės minties nenutolti ar, atvirkščiai, mintys kyla proceso metu?

– Neįmanoma prie stalo atsisėsti be idėjos. Bet idėja nuveda įvairiomis kryptimis: kuo labiau giliniesi į vieną mintį, tuo daugiau atsiranda naujų. Negaliu apsiriboti vienu darbu. Mintis nuo pirminės idėjos išsiplėtoja. Kartais sustabdau save.

Ir parodą norėjau surengti kitu pavadinimu: „Po žvaigždėtu dangum“. Kūriau, bet tiek užvaldė kita mintis, kad tapo „Razinių skonis“.

Dalis darbo „Po žvaigždėtu dangum“ buvo eksponuojama. Galbūt prie šio kūrinių dar sugrįšiu.

Nesvarbu, iš kokios medžiagos kuri. Svarbu, kaip. Mane dar labai žavi popierius. Baltas vatmano lapas toks gražus! Prie jo net baugu prisiliesti... Iš prastesnių atliekų išplaktą į minkštą masę popierių lengviau liesti.

– Kuriate pagal užsakymus?

– Vieną kitą privatų užsakymą esu atlikusi privačiose erdvėse. Bet man paprasčiau sukurti darbą, o paskui tegul žmogus sprendžia, nori ar nenori įsigyti.

Su užsakovu reikia rasti bendrą kalbą, suderinti idėją su noru, paklusti pageidavimams. Galiausiai nebežinai, kieno tas darbas – ar užsakovo, ar atlikėjo... Turėjau tokių užsakymų ir labai kvailai pasijutau. Mano rankoms užsako mintis kitas žmogus? Man tai – neįmanoma.

– Keramikams tenka konkuruoti ne tik tarpusavyje, bet ir su pigia kinų produkcija?

– Konkurencija – begalinė. Medžiagos – brangios. Tad konkuruoti su kinais nėra jokių galimybių.

Bet keramika buvo prieš tūkstančius metų. Kol žemė sukasi, kol yra molio, manau, keramika nemirs. Ji nebūtinai turi būti skirta plačioms masėms.

Kova su klišėmis

– Dirbate Šiaulių dailės mokykloje. Kaip besikeičiantis gyvenimo tempas, naujosios technologijos įtakoja jaunuosius kūrėjus, jų vaizduotę?

– Jų galvose – daugybė klišių! Bandau su jomis kovoti. Neleidžiu viena ranka lipdyti, kita ranka spaudyti telefono mygtukus ir dar plepėti su bendramoksliais.

Priešnuodžiai – temų, medžiagų panaudojimo įvairovė. Visas medžiagas gali naudoti, jei sugebi jas sukonstruoti į visumą. Tą ir bandome su vaikais daryti.

– Kas jums svarbiausia mokant vaikus?

– Paauglių amžius pats sunkiausias. Jie ieško savų autoritetų.

Man svarbiausia lavinti mokinių kūrybiškumą ir mąstymą, išplėsti pažinimo erdves, suprasti ir patirti kūrybos jausmą. Žinoma, labai svarbu, kad įgytų praktinių kūrybinio darbo įgūdžių. Kad būtų negėda pasakyti: jis baigęs mokyklą, o ne būrelį.

Prireikia raganiškumo

– Priklausote "Raganų klubui". Kas yra šiandienos ragana? Ar prireikia raganiškumo kūryboje?

– Šiuolaikinė ragana – tai drąsi, laisva, įžvalgi, smalsi, atvira naujovėms ir brandi moteris. Šiauliuose jų labai daug, tik ne visos į būrelius susibūrusios. Raganiškumas – atsidurti ten, kur galbūt manęs nelaukia, bet aš noriu.

Tai – ir keramikos pleneras Panevėžyje, kurį minėjau. Nepaprastai įdomus buvo V. Kinčnaičio organizuotas pleneras „Kontrapunktas“, kai metalo šiukšlyne menininkai kūrė menus. Pasakyti, kad noriu dalyvauti, reikėjo raganiškos drąsos.

– Kokią keramikos paslaptį dar norėtumėte įminti?

– Man keramika – išties paslaptys. Bandau jas įminti.

Giedrius BARANAUSKO nuotr.

TENDENCIJA: Pasak keramikės Vitalijos Kurtinaitienės, pastaraisiais metais keramikai tolsta nuo estetiškai patrauklių dekoratyvių formų, pasirinkdami konceptualią filosofinę kryptį.

RYŠYS: „Kurį laiką norisi, kad kūrinys pagyventų namuose. Norisi paauginti, pagloboti. O tada jau nebesunku atsisveikinti“, – sako keramikė Vitalija Kurtinaitienė.
Jono TAMULIO nuotr.

Užkonservuota vasara.

„Biografija“.

LĖKŠTĖS: Visą gyvenimą kūrėją lydi lėkštės.